

CRKVA I NACIONALSOCIJALIZAM

Jan Mikrut (ur.), *La Chiesa cattolica in Europa centro-orientale di fronte al Nazionalsocialismo 1933-1945*, predgovor Grzegorz Ryś, Gabrielli Editori, Verona, 2019., str. 951.

Izdavačka kuća *Gabrielli Editori* iz Verone i dr. sc. Jan Mikrut, svećenik Bečke nadbiskupije i profesor na Fakultetu crkvene povijesti i kulturnih dobara Crkve Papinskog sveučilišta Gregorijana u Rimu, započeli su prije nekoliko godina monumentalni projekt objave niza knjiga u kojima se obrađuje dijalektički odnos Katoličke Crkve u srednjoj i istočnoj Europi i Sovjetskom Savezu i dviju sijamskih ideologija, komunizma i nacizma. Izdavački niz u kojem su objavljene knjige na talijanskom jeziku nosi naslov: *Storia della Chiesa in Europa centro-orientale* / "Povijest Crkve u srednjoj i istočnoj Europi". Od ožujka 2016. do sredine svibnja 2019. pod vodstvom profesora Mikruta tiskano je na 5581 stranici šest knjiga, i to sljedećim redoslijedom:

1. *La Chiesa cattolica e il Comunismo in Europa centro-orientale e in Unione Sovietica* / "Katolička crkva i komunizam u srednjoj i istočnoj Europi i Sovjetskom Savezu", 1. izd. ožujak 2016. – 2. izd. rujan 2016. – 3. izd. travanj 2019., str. 800, 23 članka;

2. Paweł Wójcik, *Il governo e la Chiesa in Polonia di fronte alla diplomazia Vaticana (1945-1978)* / "Vlast i Crkva u Poljskoj i Vatikanska diplomacija, 1945. – 1978.", 1. izd. travanj 2016., str. 558, monografsko izdanje;

3. *Testimoni della fede. Esperienze personali e collettive dei cattolici in Europa centro-orientale sotto il regime comunista* / "Svjedoci vjere. Osobna i kolektivna iskustva katolika u srednjoj i istočnoj Europi za vrijeme komunističkog režima", 1. izd. ožujak 2017., str. 1248, 63 članka;

4. *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka* / "Katolička crkva u Sovjetskom Savezu. Od Revolucije 1917. do Perestrojke", 1. izd. studeni 2017., str. 1024, 49 radova;

5. *La Chiesa cattolica in Europa centro-orientale di fronte al Nazionalsocialismo 1933-1945* / "Katolička crkva u srednjoj i istočnoj Europi i nacionalsocijalizam 1933. – 1945.", 1. izd. travanj 2019., str. 951, 36 radova;

6. *Perseguitati per la fede. Le vittime del Nazionalsocialismo in Europa centro-orientale* / "Progonjeni zbog vjere. Žrtve nacionalsocijalizma u srednjoj i istočnoj Europi", 1. izd. svibanj 2019., str. 1000, 44 rada.

Predgovore u knjigama su napisali: 1. kardinal Miloslav Vlk, umirovljeni praški nadbiskup; 2. Jan Mikrut; 3. kardinal Christoph Schönborn, bečki nadbiskup; 4. Tadeusz Kondrusiewicz, nadbiskup i metropolit Minska i Mahilëua; 5. Grzegorz Ryś, nadbiskup i metropolit Łódźa; 6. kardinal Angelo Amato. Recenzenti pete knjige su Josip Dukić i Marek Inglot, šeste Zygmunt Zieliński i Emil Kumka, dok prve četiri nisu popraćene recenzijama. Svaki svezak obogaćen je iscrpnim popisima imenâ i mjestâ koji se spominju u tekstovima.

Predstavljanja knjiga upriličena su nekoliko puta u Rimu (Papinsko sveučilište Gregorijana, Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima) i Veroni (Salon biskupâ). Potom su sve knjige odjednom predstavljene i u Splitu, u organizaciji novoosnovanog Centra za epigrafička, paleografska i povijesno-teološka istraživanja "Don Frane Bulić", Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Predstavljanje knjiga upriličeno je u dvorani Katoličkoga bogoslovnog fakulteta 3. lipnja 2019. godine, u nazočnosti urednika izdavačkog niza J. Mikruta.

Autori objavljenih priloga u knjigama, koje je kardinal Angelo Amato na predstavljanju u Rimu 15. svibnja 2019. nazvao "modernom bibliotekom kršćanskih mučenika", potječu iz raznih krajeva svijeta i vezani su svojim radom uz brojne stručne i znanstvene ustanove. Svoj znanstveni doprinos cjelokupnom projektu dali su hrvatski i slovenski autori. Od 215 objavljenih članaka, oni su ih napisali 28. U prvom svesku nalaze se njihova tri rada (Tomo Vukšić, Jure Krišto, Tamara Griesser-Pečar), u trećem trinaest (Ratko Perić, Anto Orlovac, Marko Semren, Natalija Palac, Milenko Krešić; Juraj Batelja, Jure Krišto, Veronika Popić, Mario Jareb, Pasquale Triulcio, Blaž Otrin, Ilaria Montanar, dva rada), u petom šest (Nikića Barić, Marica Karakaš Obradov, Mario Jareb, Tamara Griesser-Pečar, Ilaria Montanar, Renato Podbersić) te u šestom također šest radova (Miroslav Akmadža, Tamara Griesser-Pečar, dva rada, Ilaria Montanar, dva rada, Ivo Jevnikar).

U pretposljednjoj knjizi u nizu, naslovljenoj *La Chiesa cattolica in Europa centro-orientale di fronte al Nazionalsocialismo 1933-1945*, objavljenoj u travnju 2019. godine, autori na sustavan i detaljan način analiziraju vrlo složen odnos između Katoličke Crkve i pristaša ideologije nacionalsocijalizma u razdoblju od 1933. do 1945. godine u pojedinim srednjoeuropskim zemljama. Svezak, kao što je već rečeno, započinje predgovorom kojeg potpisuje Grzegorz Ryś, nadbiskup i metropolit Łódźa (str. 11-16). Potom slijedi uvodna riječ glavnog urednika J. Mikruta (str. 17-30). U središnjem dijelu knjige (str. 31-900) nalaze se radovi autorâ posloženi po državama kako sli-

jedi: Albanija (jedan rad), Austrija (tri rada), Bjelorusija (jedan rad), Bugarska (jedan rad), Češka (tri rada), Hrvatska i Bosna i Hercegovina (tri rada), Slovenija (tri rada), Latvija (jedan rad), Litva (dva rada), Poljska (trinaest radova), Rumunjska (jedan rad), Slovačka (tri rada) i Mađarska (jedan rad). Članci su popraćeni popisom suradnikâ (str. 901-906), zatim popisom korištenih skraćenica (str. 907-908) te, na kraju svega, popisom imenâ (str. 909-935) i mjestâ (str. 936-951). Poveći broj članaka vezanih uz stanje u Poljskoj moglo bi se protumačiti ili boljom istraženošću tema u poljskoj historiografiji ili pak otvorenošću poljskih autora za suradnjom.

U središtu zanimanja pojedinih autora u ovom svesku su teme vezane uz odnos Katoličke Crkve prema nacionalsocijalističkoj ideologiji i režimu koji je bio na vlasti uoči i za vrijeme Drugoga svjetskog rata u pojedinim istočnoeuropskim zemljama (Austrija, Bjelorusija, Bugarska, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Slovenija, Latvija, Litva, Poljska, Rumunjska, Slovačka i Mađarska). Vrlo su zanimljivi članci u kojima se dotiču teme poput pokušaja otpora Adolfu Hitleru u Austriji, zatim tema odnosa vlade Nezavisne Države Hrvatske i njemačke vojske, potom odnos Gestapa i Katoličke Crkve u Češkoj te migracijski procesi uvjetovani ratnim zbivanjima na području Nezavisne Države Hrvatske. U svesku se nalazi i nekoliko tema vezanih uz strašne progone židovskog naroda te njegovo spašavanje u Litvi, Poljskoj i Slovačkoj. U jednom od radova obrađena je i vrlo složena tematika odnosa Svete Stolice i njemačkih biskupa prema podčinjenoj Crkvi u Poljskoj. Budući da u Katoličkoj Crkvi, promatrajući iz kršćanske, spasenjske perspektive, posebno mjesto pripada mučenicima stradalima iz mržnje prema vjeri, osobitu pažnju privlače članci u kojima se govori o mučenicima austrijske i poljske Crkve. Iz svih radova jasno je vidljivo kako je nacizam Katoličku Crkvu smatrao svojim najopasnijim ideološkim protivnikom, kojeg je na razne načine htio ušutkati.

U svom istraživačkom radu autori su obilno koristili objavljene i neobjavljene izvore i literaturu, te su pri analizi izvora i pisanju radova pokazali visok stupanj stručnosti i znanstvenosti. Njihov stil je razumljiv. Radovi su napisani na jezicima pojedinih naroda te su potom prevedeni na talijanski jezik, što je omogućilo i njihovu dostupnost brojnim čitateljima u cijelom svijetu. Objava knjiga predstavlja veliki iskorak u što objektivnijem sagledavanju ratnih i poratnih događaja u kontekstu vrlo zamršenih odnosa pojedinih mjesnih crkava prema nacionalsocijalističkoj ideologiji. Štoviše, ovaj izdavački niz knjiga osim okrutnosti nacista prikazuje i veličinu kršćanskih mučenika, koji su živjeli u jednom vrlo teškom razdoblju

suvremene povijesti, poput obitelji Jozefa i Wiktorije Ulma iz Poljske koji su zajedno sa svoje sedmero djece, od kojih je najmlađe bilo još u majčinoj utrobi, na okrutan način ubijeni od strane nacista zato što su u svojoj kući skrivali nekoliko židovskih obitelji. Sjećanje na mučenike, osim historiografskog angažmana, pomaže i Crkvi u što zrelijem sagledavanju njezinog poslanja u suvremenom svijetu.

Svakako treba naglasiti da su teme istražene i objavljene u ovom svesku unatoč iscrpnoj obradi podložne novim i još sustavnijim istraživanjima, koja će možda jednoga dana dati nešto jasniji odgovor na temeljno pitanje o pojavi monstruoze ideologije u zemljama koje su kroz povijest bile duboko impregnirane kršćanstvom.

Imajući na umu sve rečeno, treba reći da izdavački niz koji su pokrenuli i doveli do svog cilja profesor J. Mikrut i *Gabrielli Editori* iz Verone predstavlja izniman doprinos modernoj svjetskoj historiografiji i vrijedan je svake pohvale.

Josip Dukić